

ІНСТИТУЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ РЕГУЛЮВАННЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

Систематизовано та конкретизовано теоретичні засади у дослідженні понять та змісту інституційних механізмів державного регулювання освітньої системи. Розглянуто основні тенденції державного регулювання ринку освітніх послуг, визначено основні чинники та інституційні механізми державного управління розвитком вищою освіти України. Визначено напрями модернізації інституційного механізму регулювання ринку освітніх послуг.

Ключові слова: освіта, система освіти, освітній процес, державне управління, інституційний механізм, освітня сфера, ринок освітніх послуг, освітні реформи, механізми державного управління.

Систематизированы и конкретизированы теоретические основы в исследовании понятий и содержания институциональных механизмов государственного регулирования образовательной системы. Рассмотрены основные тенденции государственного регулирования рынка образовательных услуг, определены основные факторы и институциональные механизмы государственного управления развитием высшей образования Украины. Обозначено направления модернизации институционального механизма регулирования рынка образовательных услуг.

Ключевые слова: образование, система образования, образовательный процесс, государственное управление, институциональный механизм, образовательная сфера, рынок образовательных услуг, образовательные реформы, механизмы государственного управления.

Organize and focus the theoretical basis of the study of concepts and content of the institutional mechanisms of state regulation of the educational system. The main tendencies of the state regulation of the market of educational services, the major factors and institutional mechanisms of public administration in development of higher education in Ukraine. Indicated by the direction of modernization of the institutional mechanism of regulation of the education market.

Key words: education, education system, education, governance, institutional arrangements, educational field, education market, education reform, governance mechanisms.

I. Вступ

Результативність та ефективність функціонування системи вищої освіти України на початку XXI століття забезпечуватиметься тільки у випадку, коли її не зв'язуватимуть вирішенням тимчасових завдань, породжених економіко-політичною нестабільністю, демографічною кризою, соціокультурним вакуумом. Зрозуміти специфіку стратегічних завдань регулювання модернізаційних процесів у вищій освіті неможливо без чіткого уявлення про функціонування інших інституцій. Гармонійне узгодження освітніх потреб, що є основою визначення стратегічних напрямків реформування системи вищої освіти України, можливе за умов вивчення особливого типу взаємодії освіти з інституційним середовищем.

Враховуючи складні умови політичного, економічного, соціокультурного, екологічного, демо-

графічного розвитку нашої держави можна констатувати, що вища освіта України переживає складний період трансформації, тому роль державних механізмів у модернізації освітньої системи залишається вирішальною. Саме держава за допомогою не тільки прямого контролю, а й непрямих методів економічного, правового, організаційного регулювання має можливості визначати розвиток цієї галузі, тим самим забезпечуючи збереження і примноження національного потенціалу освіти України та позитивні зміни в інших сферах життєзабезпечення суспільства.

Дослідження інституційного регулювання неможливе без вивчення державно-управлінських, політичних, правових, економічних й інших інститутів як таких, що мають безпосередній вплив на модернізаційні процеси у сфері освіти України. Модернізація освіти як соціального

інституту перетворюється сьогодні у визначальну стратегічну основу розвитку особистості, суспільства та держави, стає запорукою їх майбутнього. Це і робить заявлену тему актуальною.

II. Постановка завдання

Безперечно, для виходу вищої освіти на європейський рівень потрібно модернізувати вищу освіту України та вдосконалювати політико-правовий, організаційно-управлінський, фінансово-економічний механізми інституційного регулювання цього процесу.

Наведене дає підстави стверджувати, що дослідження інституційного регулювання модернізації вищої освіти набуває особливої актуальності і його вже не можна відкладати на майбутнє. У цьому контексті актуальними стають завдання вивчення модернізації вищої освіти та вдосконалення механізмів її інституційного регулювання.

III. Результати

Найважливішою характеристикою функціонування ринку освітніх послуг виступає його інституціональна структура. Поняття «інститут» має складну структуру, в науковій літературі до теперішнього часу не склалося єдиної думки щодо визначення даного поняття. Відтак, існують різні визначення поняття «інститут». Наприклад, в роботі Е. Єфімової під терміном «інститут» розуміється суб'єкт господарської діяльності, зв'язки, відносини і норми, які мають стійкий характер і зберігаються тривалий час. Дане визначення відрізняє двоїсте трактування поняття інституту як організації і сукупності норм (правил) поведінки суб'єктів ринку. Прикладом такого підходу може також служити визначення, запропоноване в роботі І. Ашмарова, який виділяє інститути-організації та інститути-норми. На нашу думку, наведені вище трактування поняття «інститут» призводять до спотворення його сутнісного змісту. У класичних роботах з інституційної теорії поняття «інститут» використовується для позначення певного набору формальних і неформальних правил, включаючи пристрої, які забезпечують їх дотримання. При цьому організації виступають в ролі суб'єктів, які реалізують моделі поведінки, закладені в інститутах. Найбільш доречним в цьому сенсі є визначення організації, сформульоване Д. Нортон: «інститути разом з людьми, які використовують можливості, створювані цими інститутами, називаються організаціями».

Таким чином, сутність поняття «інститут» розкривається в сукупності правил поведінки, які обумовлюють формування певних моделей поведінки суб'єктів ринку, проходження яким дозволяє мінімізувати величину трансакційних витрат і підвищує тим самим ефективність ринкового механізму [4].

Виходячи з вищесказаного, в рамках даного дослідження під поняттям інститут розуміється набір формальних та неформальних правил, включаючи пристрої, необхідні для їх виконання. Передумовою формування інститутів, як певних наборів правил, які структурують поведінку

суб'єктів ринку обумовлено наявністю трансакційних витрат. Саме зниження трансакційних витрат і пов'язаних з ними наслідків опортунізму ринкових агентів обумовлює необхідність створення інституційної та організаційної інфраструктури, яка встановлює певні стандарти поведінки та забезпечує контроль за їх дотриманням.

Створення такої інфраструктури може відбуватися як «знизу», так і «зверху». До числа перших можна віднести, наприклад, інститут інформаційних посередників – експертів на ринку, які володіють порівняльними перевагами в проведенні вимірювань, що дозволяє їм пропонувати консультаційні послуги споживачам. До другої групи належать інститути, створення яких ініціюється суспільством органами державної влади, наприклад інститут акредитації вищих навчальних закладів.

Роль таких інститутів для ринку освітніх послуг велика, оскільки виконуючи певні функції, вони тим самим забезпечують зниження трансакційних витрат і підвищують ефективність функціонування ринку освітніх послуг та економічної системи в цілому. При цьому своє практичне втілення інституціональні правила отримують в діяльності різних організацій. Сукупність інститутів, організацій і методів управління в системі освітнього ринку утворюють інституціональний механізм його регулювання. Даний механізм спрямований на зниження трансакційних витрат, що виникають в процесі функціонування ринку освітніх послуг за допомогою реалізації наступних функцій: інформаційної; координаційної; функції мотивації (стимулювання); функції контролю; передачі знань і навчання.

Відтак, «інституційне регулювання освіти» варто розглядати як цілеспрямовану діяльність органів публічної влади, що впливає на розвиток освіти в напрямку вдосконалення всіх компонентів освітньої системи, зв'язків між суб'єктами освітньої діяльності, взаємовідносин між системою освіти України та світовими освітніми системами; системами соціального захисту безпосередніх учасників освітньої діяльності тощо з урахуванням впливу політичних, правових, економічних, соціокультурних інститутів. При цьому, суть модернізації вищої освіти полягає в оновленні або формуванні нових інституцій, що створюють умови для модернізації освіти через застосування ефективно діючих механізмів інституційного регулювання на сучасних засадах принципів освітньої політики шляхом урахування впливу на вищу освіту політичних, правових, економічних, соціокультурних й інших чинників.

Інституційний механізм регулювання ринку освітніх послуг являє собою складне утворення, яке з одного боку характеризується набором певних правил поведінки (інститутів) з іншого – діяльністю організацій, що реалізують ці правила на практиці. Виходячи з цього, зміст інституційного механізму регулювання ринку освітніх послуг розкривається у взаємодії таких елементів: формально встановлені правила, які

регулюють поведінку учасників ринку освітніх послуг; неформальні правила поведінки, вироблені учасниками освітнього ринку на основі повторюваних взаємодій; сукупність правил, що встановлюють рамки для інститутів регулювання; організації як стійкі форми відносин між індивідами, що реалізують певні інституційні правила поведінки, за допомогою заходів адміністративного, економічного, соціального та психологічного впливу. Таким чином, інституційний механізм регулювання ринку освітніх послуг являє собою сукупність інституційних правил, який надає регулюючий вплив на суб'єктів ринку і реалізуються в діяльності різних організацій за допомогою заходів адміністративного, економічного та соціально-психологічного впливу.

Інститути ринку освітніх послуг мають різні характеристики і виконують різні функції, але, в той же час, мають ряд загальних ознак, що дозволяє виділити окремі групи (типи) інститутів.

Грунтуючись на різних підходах до класифікації інститутів і враховуючи специфіку ринку освітніх послуг, виділимо наступні критерії для класифікації його інститутів: за ступенем формалізації (неформальні і формальні інститути); за джерелами походження (громадські, державні та приватні інститути); за рівнями впливу (макроінститути, мезоінститути, мікроінститути); за формою участі в процесі відтворення (інститути, які мають регулюючий вплив на процес виробництва освітніх послуг і на процес обміну); за ознакою спрямованості на зниження різних трансакційних витрат; за характером впливу на поведінку економічних агентів (інститути прямого адміністративного впливу, інститути непрямого впливу; за ступенем залучення в процес регулювання ринку освітніх послуг (основні, допоміжні); за ступенем зрілості (інститути, які розвиваються, розвинені і інститути ринку освітніх послуг котрі руйнуються).

Наведена вище класифікація не є вичерпною, оскільки ринок освітніх послуг є відкритою системою, яка динамічно розвивається, постійно відчуває вплив, як внутрішніх, так і зовнішніх чинників, що знаходить своє відображення у змінах структури інститутів, їх функціях.

Сутність інститутів ринку освітніх послуг розкривається в їх функціях. З позицій інституціональної теорії функції, які виконують інститути умовно можна поділити на дві групи: функції, що характеризують інституційне середовище в цілому і функції, що характеризують окремі інститути. Іншими словами інституціональне середовище визначає умови взаємодії для всіх суб'єктів ринку, при цьому окремі інститути можуть задовольняти потреби окремої групи ринкових суб'єктів. Наприклад, інститут законодавства у сфері вищої освіти створює загальні нормативно-правові рамки і умови діяльності для всіх учасників ринку, а інститут освітнього кредитування задовольняє потреби конкретної групи суб'єктів – споживачів освітніх послуг. Інститути надають регулюючий

вплив за допомогою методів прямого і непрямого впливу. Відтак, базовим інститутом в системі ринку освітніх послуг є інститут законодавства, що включає в себе сукупність нормативно-правових актів, що встановлюють засади діяльності суб'єктів ринку та регулюючих органів.

Фінансові інститути ринку освітніх послуг забезпечують залучення фінансових ресурсів, які надходять в освітню систему за допомогою державного і ринкового механізмів. У другому випадку великого значення набувають допоміжні інститути, що розширюють споживчий попит на освітні послуги і сприяють притоку коштів споживачів до ВНЗ.

В даний час відзначається міжнародна тенденція до зниження частки бюджетного фінансування вищої освіти. Це обумовлює посилення ролі недержавних інститутів фінансування ВНЗ, що зокрема, виражається у формальному закріпленні таких інститутів, як піклувальні ради ВНЗ і фонди цільового капіталу, метою яких є фінансування програм розвитку освіти і науки. В окремих розвинених країнах громадська модель фінансування вищої освіти займає провідне становище, в Україні розвиток даних інститутів знаходиться в початковій стадії. Тим не менш, в майбутньому, в умовах триваючого скорочення обсягів державних субсидій на вищу освіту, роль громадських інститутів фінансування ВНЗ буде зростати.

Велику роль у функціонуванні ринку освітніх послуг відіграють інститути оцінки якості освіти. Роль даних інститутів полягає в тому, що, володіючи порівняльними перевагами в проведенні вимірювань в порівнянні з іншими суб'єктами ринку, вони сприяють зниженню загальної величини витрат виміру і витрат виявлення альтернатив для споживачів освітніх послуг. Інститути вимірювання якості представлені як державними органами, так і громадськими організаціями, що здійснюють незалежну оцінку якості освіти у ВНЗ. До числа державних інститутів оцінки якості вищої освіти необхідно віднести інститут державної акредитації та ліцензування. На думку автора, в майбутньому можна очікувати посилення ролі громадської оцінки якості вищої освіти, що пов'язано із загальною тенденцією до зростання впливу на діяльність ВНЗ різних груп інтересів: абітурієнтів та учнів ВНЗ, роботодавців, професійних асоціацій. Важливим фактором інституційних змін в даній сфері є також процес інтеграції України в загальноєвропейський освітній простір, в якому основною є саме суспільна модель оцінки якості.

На додаток до інститутів оцінки якості освіти виступають інститути інформаційного забезпечення. Роль даних інститутів полягає в тому, що вони сприяють економії витрат суб'єктів ринку з пошуку, обробки та аналізу інформації, в т.ч. інформації про якість, умови та вартість навчання в різних ВНЗ, кваліфікації викладачів тощо. У поєднанні з інститутами оцінки якості освіти інститути інформаційного забезпечення дозволяють знизити ступінь інформаційної асиметрії, об'єктивно

виникаючої на ринку освітніх послуг. Реалізація функцій даної групи інститутів здійснюється за допомогою: створення інформаційних порталів, які акумулюють різні відомості щодо освітньої та наукової діяльності ВНЗ, складання рейтингів ВНЗ та ін. Інститути ієрархії освітнього ринку відбивають різноманіття правових та організаційних форм і статусів в освітньому просторі. Інститути ієрархії визначають специфіку та відмінності між рівнями вищої освіти: бакалаврат, магістратура та аспірантура.

Слід зазначити, що особливістю представлених інститутів є їх формальний характер, в той же час в функціонуванні ринку освітніх послуг велику роль відіграють неформальні інститути, які знаходять своє вираження в принципах і правилах поведінки, представлених в академічному співтоваристві.

Інститути академічного середовища також виконують різні функції: встановлення певних цінностей і норм робить регулюючий вплив на стратегії ВНЗ, впливаючи тим самим на різні параметри ринкового середовища: політику якості ВНЗ, стратегії прийому до нього, розподіл ресурсів між викладанням і дослідницькою діяльністю тощо.

Аналіз інституційного механізму регулювання ринку освітніх послуг показав, що регулюючий вплив на ринок роблять два типи суб'єктів: органи державної влади та громадські організації. Відповідно можна виділити два типи інституціонального регулювання: державне й суспільне. Інститути громадського та державного регулювання можуть виконувати однакові функції, наприклад, оцінка якості вищої освіти здійснюється як державним акредитаційним агентством, так і незалежними громадськими організаціями. Однак, методи регулювання державних інститутів часто включають заходи безпосереднього адміністративного впливу, в той час як характер регулюючого впливу громадських інститутів носить опосередкований характер.

З огляду на вищезазначене, вважаємо за доцільне окремо розглянути державні органи та інститути державно-громадського управління системою вищої освіти України. В цілому, державні органи управління освітою – це ієрархічна система керівних органів, яка включає вищий, центральний, регіональний, обласний і районний рівні. В управлінні вищою освітою України безпосередньо беруть участь лише перші три рівні, кожний з яких має власні повноваження для реалізації державної освітньої політики:

– вищий рівень визначає цілі, завдання, механізми реалізації державної освітньої політики, розробляє законопроекти, нормативно-правову базу функціонування і розвитку освіти, до нього слід віднести Верховну Раду України та Президента України;

– центральний рівень, який очолює Кабінет Міністрів України, – здійснює управління освітою через Міністерство освіти і науки України та

установи у його складі (Державна акредитаційна комісія України, Атестаційна колегія Міністерства освіти і науки України), міністерства і відомства, яким підпорядковані навчальні заклади освіти. Названі державні органи реалізують державну освітню політику, здійснюючи контроль за її втіленням та дотриманням законодавчих актів у галузі вищої освіти, розробляє програму розвитку вищої освіти і стандарти вищої освіти, визначає нормативи матеріально-технічного, фінансового забезпечення вищих навчальних закладів, здійснює аналітично-прогностичну діяльність у галузі вищої освіти, визначає тенденції і стратегічні напрями її розвитку, здійснює організацію і контроль за навчально-виховною, навчально-методичною та науковою діяльністю вищих навчальних закладів тощо;

– регіональний рівень – місцеві органи державної виконавчої влади та органи місцевого самоврядування – встановлюють обсяги бюджетного фінансування вищих навчальних закладів державної і комунальної форми власності, забезпечують виконання державних програм у галузі вищої освіти, здійснюють соціальний захист учасників навчального процесу, забезпечують розвиток мережі вищих навчальних закладів, зміцнення матеріальної бази, господарське обслуговування закладів вищої освіти, вивчають потреби у фахівцях на місцях і вносять пропозиції щодо обсягів державного замовлення на підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації фахівців, залучають підприємства, установи, організації для вирішення проблем розвитку вищої освіти, сприяють працевлаштуванню випускників вищих навчальних закладів, які їм підпорядковані.

Розглянемо повноваження зазначених органів влади детальніше. Значні повноваження у нашій державі щодо державного управління системою вищої освіти має Міністерство освіти і науки. До його компетенції належать: здійснення навчально-методичного керівництва, контролю за дотриманням вимог стандартів вищої освіти, державне інспектування; ліцензування та акредитація вищих навчальних закладів незалежно від форм власності та підпорядкування; встановлення відповідності документів про вищу освіту та вчені звання; організація виборів, затвердження та звільнення з посад керівників підпорядкованих йому вищих навчальних закладів; організація атестації педагогічних і науково-педагогічних працівників щодо присвоєння їм кваліфікаційних категорій, педагогічних та вчених звань. Міністерство освіти і науки визначає обсяги матеріально-технічного забезпечення та фінансової підтримки для вищих навчальних закладів та здійснює спільно з іншими відповідальними органами влади контроль за дотриманням ними законодавчих актів та директив, що стосуються їхньої діяльності та фінансування.

Значну роль в управлінні вищими навчальними закладами здійснюють міністерства і відомства, яким підпорядковані окремі заклади освіти. На

сьогодні близько 50 % вищих навчальних закладів підпорядковані 35 галузевим міністерствам і відомствам. Спільно із Міністерством освіти і науки вони беруть участь у здійсненні державної політики у галузі вищої освіти, науки, професійної підготовки кадрів; беруть участь у здійсненні ліцензування та акредитації підпорядкованих їм вищих навчальних закладів; сприяють працевлаштуванню випускників підпорядкованих їм вищих навчальних закладів; здійснюють контрольні функції за дотриманням вимог щодо якості вищої освіти; організують вибори, затверджують та звільняють з посади керівників вищих навчальних закладів [2].

Наразі Міністерство освіти і науки України послідовно висловлює свою позицію щодо необхідності централізації управління системою вищої освіти, подальшого зменшення кількості центральних органів виконавчої влади, у сфері управління яких будуть знаходитися вищі навчальні заклади різних рівнів акредитації, підпорядкування вищих навчальних закладів Міністерству освіти і науки як єдиному центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері освіти.

За роки незалежності в Україні накопичено досвід функціонування інститутів державно-громадського управління системою вищої освіти. Значну роль серед них, відіграють Громадська рада та Всеукраїнська студентська рада при Міністерстві освіти і науки України, асоціації вищих навчальних закладів, Спілка ректорів вищих навчальних закладів України, ради ректорів і директорів вищих навчальних закладів, наглядові ради вищих навчальних закладів, як відкриті системи, що активно взаємодіють з освітнім середовищем. Проте не можна говорити про високу ефективність діяльності цих органів та дієвий вплив на прийняття та реалізацію управлінських рішень у сфері вищої освіти. Їм часто бракує системності у роботі, чіткості у взаємодії з державними органами управління, підкріплення діяльності відповідною правовою базою, яка б визначала механізм реалізації прийнятих рішень та рекомендацій. Інститути державно-громадського управління вищою освітою переважно не мають реального впливу на найважливіші рішення з питань основної і перспективної діяльності вищої школи, займаються розв'язанням другорядних проблем, нерідко відіграють лише декоративну роль. Також не посіли належного місця у системі державного управління вищою освітою громадські органи створені при МОН України, Ради ректорів та Асоціації вищих навчальних закладів України. Спілка ректорів вищих навчальних закладів України не має дієвих механізмів взаємодії з Міністерством освіти і науки, можливості впливу на його рішення, хоча подібні інститути в країнах розвинутої демократії, наприклад, відіграють важливу роль у здійсненні управління системами

вищої школи, маючи навіть право вето з окремих питань.

Таким чином, можна констатувати, що система державного управління вищою освітою є достатньо централізованою, у ній майже не залишається місця для автономії вищих навчальних закладів.

Отже, особливістю в організації інститутів державно-громадського управління, яка відбивається на їх статусі, є те, що їх переважно створюють органи влади, а не саме суспільство, інтереси якого мають враховуватися під час формування та реалізації державної політики у сфері вищої освіти. Такі структури, створені при Міністерстві освіти і науки, або за ініціативою інших органів влади мають формальний характер. Потрібно відмовитися від відомчого підходу до формування таких організацій, затвердження їх складу органами державної влади самостійно, а не зацікавленими громадськими організаціями. Слід забезпечити участь у них по-справжньому незалежних експертів та представників професійних освітніх об'єднань. Проте на сучасному етапі слід констатувати, що функціонування громадських консультативних утворень ґрунтується на керованому форматі взаємодії з органами влади.

Є нагальна необхідність формування державно-громадських органів управління системою вищої освіти на рівні вищих навчальних закладів, здатних формувати пропозиції щодо подальшої стратегії реформування та вдосконалення системи вищої освіти, проводити незалежну експертизу діяльності вищих навчальних закладів, визначати соціальне замовлення, здійснювати контроль за діяльністю державного апарату [3]. Розвиток системи громадського самоврядування у вищій школі передбачає залучення до неї різнопланових соціальних груп населення, які зацікавлені у вищій освіті, і, зокрема, найважливіше, безпосередньо академічної громадськості університетів. На жаль, не всі національні університети у цих питаннях займають прогресивну позицію, вивчають і запроваджують зарубіжний досвід залучення громадськості до вирішення завдань перспективного розвитку вищої освіти, напрацювання механізмів розвитку автономії, взаємодії суб'єктів державного і недержавного секторів вищої освіти, розроблення новітнього освітнього змісту, нових технологій навчання та оцінювання його результатів, моніторингу якості освіти тощо.

Визначальним у реформуванні управління освітою на демократичних засадах має стати досягнення тісної співпраці органів державного управління освітою всіх рівнів, навчальних закладів, громадського самоврядування та піднесення їх відповідальності у межах розмежованих повноважень. З цією метою необхідно: сформувати цілісну систему інституційно розвинених і законодавчо уповноважених громадських органів у вищій школі; наділити громадські органи правом брати реальну участь у вирішенні питань основної діяльності вищої школи, аж до права вето з окремих адміністративних рішень; визначити

перелік питань вищої школи, з яких (утворення, надання особливого статусу закладу тощо) без згоди відповідних громадських органів не можуть прийматися адміністративні ухвали; законодавчо встановити порядок формування і можливі джерела фінансово-економічного підтримання діяльності громадських органів у вищій освіті [1].

Питання створення механізмів дієвої взаємодії органів управління освітою та органів громадського самоврядування навчальних закладів є дуже актуальним, про що свідчить його визначення як основного завдання Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, затвердженої Указом Президента України № 344/2013 від 25 червня 2013 р. Модернізація системи управління освітою має здійснюватися на засадах розвитку моделі державно-громадського управління у сфері освіти, в якій особистість, суспільство та держава стають рівноправними суб'єктами і партнерами. Необхідно створити гнучку, цілеспрямовану, ефективну систему державно-громадського управління освітою, що забезпечуватиме інтенсивний розвиток та якість освіти, спрямованість її на задоволення потреб держави, запитів особистості [3].

Зазначене, зокрема, передбачає: оптимізацію органів управління освітою, децентралізацію управління у цій сфері; перерозподіл функцій і повноважень між центральними та місцевими органами управління освітою; розроблення системи заходів (науково-методичних, фінансово-економічних тощо) стосовно впровадження ідеї автономії навчальних закладів, розширення їх прав і можливостей щодо фінансової самостійності; подолання бюрократизації в системі управління освітою, удосконалення порядку перевірок та звітності навчальних закладів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карпенко М. Пріоритети розвитку вищої освіти в Україні у руслі загальноєвропейських тенденцій / М. Карпенко // Україна: стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки – 2005. – К., 2005. – С. 407–416.
2. Кремень В. Модернізація системи освіти як важливий чинник інноваційного розвитку держави / В. Кремень // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. – Х., 2003. – Вип. 1. – С. 3–9.
3. Мазак А. Управління освітою в умовах демократизації суспільних процесів / А. Мазак // Освіта і управління. – 2004. – № 4. – С. 49–52.
4. Навроцький О. Вища школа України в умовах трансформації суспільства / О. Навроцький. – Х. : Основа, 2000. – 240 с.

Рецензенти: *Кальниш Ю. Г.* – д. н. держ. упр.;
Донченко Т. О. – к. н. держ. упр., викладач.

© Кудрейко О. М., 2014

Дата надходження статті до редколегії 16.09.2014 р.

КУДРЕЙКО Олександр Миколайович – здобувач Академії муніципального управління, м. Київ, Україна.

Коло наукових інтересів: інституційні механізми державного регулювання освітньої системи, шляхи державного регулювання ринку освітніх послуг.

Отже, при вивченні інституційного механізму регулювання ринку освітніх послуг автором були виділені наступні тенденції його розвитку: посилення регулюючої ролі громадських інститутів; результатом розвитку суспільних інститутів регулювання ринку освітніх послуг стає зміна характеру методів впливу: крім державних та ринкових методів впливу великого значення набувають громадські методи, дія яких заснована не на жорстких санкціях і цінових сигналах, а на формуванні стимулів; підвищення ступеня інституційного та організаційного різноманіття.

Сучасний ринок освітніх послуг характеризується появою нових інституційних та організаційних форм у сфері ВНЗ (регіональні університети, національні дослідницькі університети, інститут бакалаврату та магістратури); інтеграція системи освіти України в міжнародний освітній простір, що виражається в копіюванні інститутів, організаційних форм і практик поведінки, притаманних зарубіжним країнам.

IV. Висновки

Зазначені тенденції дозволяють зробити висновок про те, що інституційний механізм регулювання ринку освітніх послуг України перебуває в стадії становлення. Високий ступінь інституційної різноманітності визначає наявність конкуренції між різними варіантами інституційного дизайну, вибір між якими буде залежати від поєднання внутрішніх (характер і динаміка попиту на освітні послуги) і зовнішніх (державна освітня політика) факторів.

Таким чином, процес модернізації освітньої сфери України повинен відбуватися з урахуванням чинників інституційного середовища, структурні й функціональні зміни якого потребують розроблення адаптивних механізмів інституційного регулювання.